

## BORDALOK, IVÓNÓTÁK, MULATÓK

---

A magyart borivó nemzetnek tartják. A nóta is azt mondja:

*Ménjünk innen el, mert itt mēgvernek,  
Nē ménjünk addig el, míg hegedülnek  
Hozz bort a magyarnak, pálinkát a tótnak,  
Sört a nímētnek!*<sup>1</sup>

Bordalaink, ivónótáink, mulatónótáink tekintélyes mennyisége is a bor iránti vonzalmunkat látszik igazolni, ahogyan azt népszerű betyár- és pásztor-dalainkban gyakran előforduló szövegek is megéneklék (6. példa):

*Bort ide, de ne vizeset,  
Hogy hiába nē fizessek!  
Bort iszik az útonjáró,  
Akár szēgény, akár báró!*

De Tinódi 1548-ban írt moralizáló gúnyverse is a bort emlegeti a részegség okozójaként (10. példa):

*Részögösök, megértsétök ti rendötöket,  
Az bor miá külömb-külobb természettöket,  
Oroszlán vérben kik részesekek, mondják ezöket.*

Számos jó bortermő vidékünk közül Szerémség hírét dicséri egy régi följegyzés is:

*Hozd el, gazda, hozd el  
Az Szerémnek borát!  
Ha nincsen is pénzem,  
Vagyon emberségem.*<sup>2</sup>

Katona Imre bukkant rá, feljegyzésének ideje 1550, de a Szerémség akkor már rég török uralom alatt volt. Ugyancsak Katona mutatott rá, hogy a szöveg fennmaradt egy Pest megyei gyermekjátékdal részleteként:

*Igyon, édes komámuram,  
Ha nincsen is pénze,  
De van embersége.*<sup>3</sup>

Az idevágó dalanyagot műfajilag bordalokra, ivó- és mulatónótákra szokás felosztani, de közöttük a határ nem rajzolódik ki élesen, sokszor nem is dönthető el egyértelműen, melyik műfajba sorolhatjuk egy-egy példáját.

Bordalnak a borozás közben énekelt népi lírát szokás nevezni, ivónótának az ivás közben énekelt alkalmi dalt, mulatónótának a társas összejöveteleken többek által előadott vagy megjátszott vidám hangulatú éneket vagy bármely csúfolót. Mindegyiknek vannak alfajai, mint pl. a bordaloknak a kulacsköszöntők (8. példa), és butellaversek (ivődényre szerkesztett alkalmi verses feliratok, 6. példa, 5. vsz.), az ivónótáknak a sorbaitatók vagy körülköszöntők (2., 3., 4., 5. példa), lakodalmi dussok/tussok (7. példa), koccintók és hagyatkozások (9. példa); a mulatónóták fontos alcsoportja a különféle paródiák (egyházi népének, tréfás halottas, kántori búcsúztató stb. 8., 9. példa).

Éneklési alkalmak a hagyományos alkalmak, mint a lakodalom, névnapok, disznótorok, bálók, egyéb mulatságok, baráti összejövetelek borospincében és kocsmban stb.

A bordalok népi, félnépi és irodalmi példái az ókor óta ismertek. A magyar bordalok esetében is kimutathatók irodalmi és félnépi hatások, mint a középkori és újkori diákköltészet, falusi kántorok, verselgető kisnemesek és népies költőink hatása (4., 7., 8., 9. példák). Csokonai *Szelemdal a csikóbőrös kulacshoz* című verse rémlik fel pl. az ilyen kulacsköszöntőkben, mint:

*1. Kedves édös pintös üvegöm,  
Tebenned van mindön reményöm,  
Oltárod előtt könyörgöm,  
Ojjat iszom, csak úgy nyöszörgöm.*

*2. Három bagla mög egy kalangya,  
Nëm lészék én sënki bolondja.  
Így jár, aki mindig bort iszik,  
Míg a temetőbe nem viszik.  
Ha ja temetőbe nëm viszik,  
Isten ugysë, többet nëm iszik.*<sup>4</sup>

Az egyházi népéneket parodizáló kulacsköszöntő ugyancsak Csokonai *Szelemdalára* emlékeztet (8. példa).

A régebbi lakodalmakban elmaradhatatlan tréfás kántori búcsúztatóparódia zárósoraiban (9. példa) pedig a 12. századi vágánköltészet egyik képviselőjének, az *Archipoeta*<sup>5</sup> bordalának késői utóda köszön vissza, ez régóta nyilvántartott tény:

*Életemnek végóráját töltöm a kocsmbába,  
Az angyalok onnét visznek fényes mennyországba.  
Az angyalok is azt mondják odafenn az égbe, hogy:  
Uram, ezt a jó borivót vegye kegyelembe!*

Az *Archipoeta* dalának népszerűségét bizonyítja Pálóczi Horváth Ádám 1813-ból származó feljegyzése és fordítása is:

*Korcsma tus:  
Meum est propositum in popina mori,  
Large vinum fundere sitiienti ori;  
Donec nigros angelos venientes cernam,  
Concientes ebriis requiem eternam.*

*Feltett szándékom nekem csapszéken meghalni,  
Jó bort tele torokkal nyelni, de nem nyalni;  
Míg a setét angyalok érettem eljönnek,  
S részegeknek aluvó nótát énekelnek.<sup>6</sup>*

A népi variánsokban Pálóczi magyar fordításának hatása azonban nem észlelhető, nyilván más fordításból folklorizálódtak, de ezeket csak 1900-ig visszamenőleg tudjuk írásos forrásokban követni.

Régi egyházi iskolai gyakorlat szerint verselték-énekeltek meg az ábécé magánhangzóit a következő ivónótában (al-dunai megfelelője csak egy versszakos, 4. példa):

1. *A, a, a, itt a tele csutora,  
Szomjas torkunk tútora,  
Ki né fogyjon a bora!  
A, a, a, itt a tele csutora,*
2. *E, e, e, adjuk egymás kezibe!  
Hadd follon ki izibe,  
Ami szorult közibe,  
E, e, e, adjuk egymás kezibe!*
3. *Í, í, í, még köll szépén ölelni!  
Szánkhoz jól fölemelni,  
És belőle jót inni,  
Í, í, í, még köll szépén ölelni!*
4. *Ó, ó, ó, igyék kend is, ez a jó!  
Jó az új is, mint az ó,  
Embër kívánja, nem ló,  
Ó, ó, ó, igyék kend is, ez a jó!*
5. *Ú, ú, ú, fölvidul a szomorú,  
Hogyha ebből jót iszik,  
Ha hiszik, ha nem hiszik,  
Ú, ú, ú, fölvidul a szomorú.<sup>7</sup>*

Ennek az egyházi iskolai gyakorlatnak a nyomai a népi betlehemesekben, a farsangi szokásokban és a balázsjárásban is bőven megtalálhatók.<sup>8</sup>

Ivónótáink között a sorbaitatókat említjük, melyeket játékos szertartással énekelnek (2., 3., 4. és valószínűleg 5. példa). Ezt az itató szertartást lehet keresztbe font kezekkel végezni, vagy egymásra mutogatni, miközben a pohár vagy üveg vándorol. Amíg iszik a soros, addig a kórus énekel:

*Imolácsi, mamolácsi,  
Most iszik a Pétér bácsi, ejeha!  
Ha ivott a Pétér bácsi,  
Igyék hát a János bácsi, ejeha!<sup>9</sup>*

Bácsfeketehegyi megfelelőjénél (3. példa) a *Haj, haj, haj, haj* hajtogatása alatt isznak a sorosok.

Sorbaitatók lehettek a mára már szabályosabb alakot öltött drávaszögi és bukovinai ivónótáink (2. és 5. példa), de nem lehetetlen, hogy ivónóta szerepét töltötték be betyár- és pásztordalaink mulatónóta szövegei is (6. példa). Lakodalmi tussokként is előfordulhatnak az ivás biblikus igazolását célzó *Katekizmusi ének* vagy a *Kána menyegző éneke* is. Ugyanilyen rendeltetése volt a félnépi eredetűnek látszó *Mikor Noé a szőlőt ültette* kezdetű tréfás szerzeménynek is (7. példa).

Az ivónóták, bordalok és mulatók dallamai a legkülönbélebbek. Előfordul köztük a magyar népzene ősrétege is, ezeknek nem ritkán rokon népi megfelelőiről is tudunk (4. és 6. példa). Főleg azonban a kisebb-nagyobb mértékben meghonosodott jövevénydallamok jellemzők erre a műfajra. Ilyenek a híres Rákóczi nóta családja (1. példa), a fríg hangnemű, labilis formájú alakulatok (2. és 3. példa). Egyházi népének és gregorián zsoltárparódia a tréfás kulacs-köszöntő és kántori búcsúztató, ez utóbbi megtoldva legnépszerűbb kanász-táncdallamunkkal, az ún. Olájossal (8., ill. 9. példa). Tinódi korabeli német és cseh forrásokban már megtalálható népszerű dallamot vett kölcsön részege-sekről moralizáló gúnyverséhez (10. példa), melynek későbbi magyar írásos forrásokban dúr változataival is találkozunk. Új stílusú (visszatérő szerkezetű) ötfokú dallam hordozza a *Mikor Noé a szőlőt ültette* kezdetű félnépi alkotást, dallamában tehát hagyományosabb, mint szövegében (7. példa). Fállábal törzökös hagyományt képvisel a *Fehér kancsó, piros bor* kezdetű ivónóta: előtagja (azonos, megismételt sorok) az ötfokú dudánótákat idézi, utótagja azonban a műdalok világába való inkább (5. példa). Az itt felsoroltakon kívül nagy számban fordulnak elő ebben a műfajban kirívóan idegen dallamok (és szövegek), többnyire a népics műdalok vidékies-polgáris szellemében fogant alkotások.

Rövid áttekintésünkben igyekeztünk főként hazai (vajdasági) ivónótákat és rokonműveket bemutatni, de a szomszédos Drávaszög és Szlavónia dunántúli hagyományokat képviselő dalaiból is kölcsönvettünk kettőt (1. és 2. példa). Tinódi vándoréletének egy tetemes részét szintén a Dél-Dunántúlon töltötte, ebből a zenei örökségből is merített szerzeményeihez. *Eger vár viadaláról* című művének dallama pl. Erdélyben ma is népszerű (*Kifeküdtem én a magas tetőre* kezdettel), ugyanakkor igen emlékeztet egy hosszúhetényi (Baranya) lakodalmas párnatánc dallamára.



*Bordal, ivónóta*



3. Bort i-szom én, nem vi-zet, a' vi-dá-mít en - gē-met,



Mer a víz-be bé - ka van, é - le-tēm-nek vé - ge van!

4. Adott Isten szekeret,  
Szekeremnek kereket,  
Poháromnak feneket,  
Abbul iszom eleget!

*Mulatónóta*

5. – Kocsmárosné, angyalom,  
Eresszén bē az asszony!  
– Nem eresztlek, szép embēr,  
Mert az ēnyim cinedény!  
\*Ha eltöröd, szép embēr,  
Mibül fizeted, szēgény?

6. Nem tēsžek én ēgyebet,  
Lēülök a lādára,  
Lādárul az ágyára,  
Fordulok a hasára.

7. Kocsmárosné, angyalom,  
Nincsen gatyamadzagom.  
Feleségēm az ējje'  
Fogávó rágta szējje'.  
\*Bē van csukva az a bót,  
Kibe gatyamadzag vót.

\* A III–IV. dallamsorra

*Kiskősžeg (Batina)*, Szilvási Istvänné Lúcsán Borbála (92).

Kiss Lajos, 1944

*Kákics (Baranya)*, Kálmány Sándor (51).

Kiss Géza, 1934

*Ivónóta, sorbaitató*

Rubato

Ó már i - vott, mi nem it - tunk,  
Mi csak szo - mor - kod - tunk.

Szólo

I - haj, csu - haj, i - ha - lá - csi,  
Most i - szik az Er - nő\* bá - csi, *Kórus* hej, hej, hej, hej.

Detailed description: The image shows a musical score for a song. It consists of four staves of music in a single system, all in a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The first staff is marked 'Rubato' and contains the lyrics 'Ó már i - vott, mi nem it - tunk,'. The second staff continues the melody with a quintuplet of eighth notes and the lyrics 'Mi csak szo - mor - kod - tunk.'. The third staff is marked 'Szólo' and contains the lyrics 'I - haj, csu - haj, i - ha - lá - csi,'. The fourth staff contains the lyrics 'Most i - szik az Er - nő\* bá - csi, *Kórus* hej, hej, hej, hej.' and features a triplet of eighth notes and a final half note with a fermata. The piece ends with a double bar line.

\*Ferkó, Román, Béla, Gyurka, Istók, Bordás stb. bácsi, vagy Boconádi – bácsi nélkül

*Bácsfeketehegy (Feketić), Bordás József (69).<sup>12</sup> Király Ernő, 1957*

*Ivónóta, sorbaitató, mulató*

♩ = 84



Bé, bé, bé, bé, bé, bé,



Be jó ez a kis i - zé!



Még - fo - gom a csi - csé - det.\*



Te és még az e - nyé - mét.

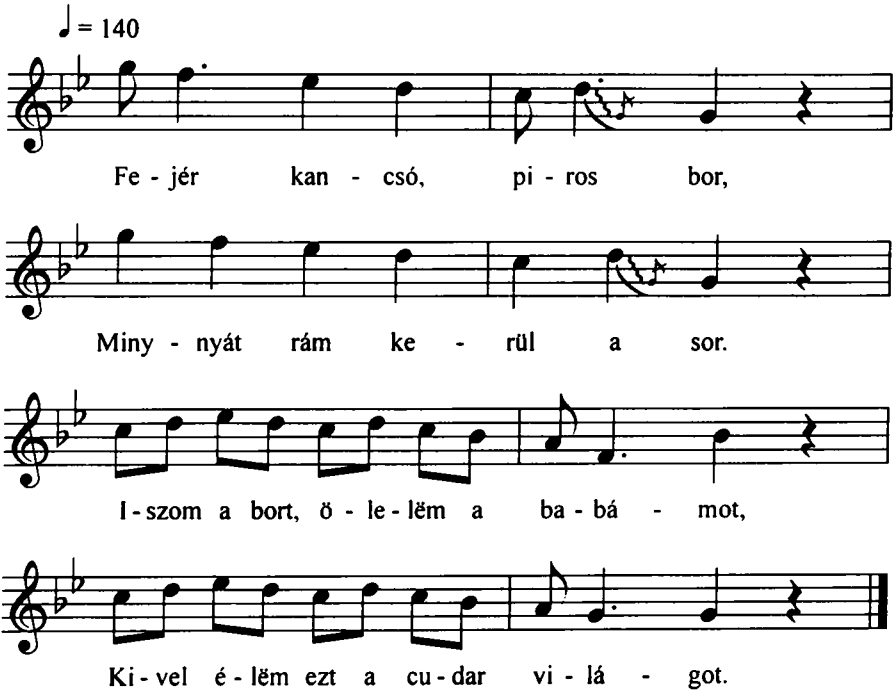
\*csics: korszó csecse

*Hertelendyfalva (Vojlovica), Ömböli Mártonné Kis Mária (70).*<sup>13</sup>Kiss Lajos, 1940



*Ivónóta, mulató (sorbaitató)*

♩ = 140



Fe - jér kan - csó, pi - ros bor,  
Míny - nyát rám ke - rül a sor.  
I - szom a bort, ö - le - lém a ba - bá - mot,  
Ki - vel é - lém ezt a cu - dar vi - lá - got.

2. Akár iszom, akár nem,  
Mindig korhély a nevem.  
Inkább iszom, inkább iszom hát, mint nem,  
Légyen igaz, légyen igaz a nevem!

3. Fehér faszujkavirág,  
Ne jöjj nálunk napvilág!  
Gyere nálunk, gyere nálunk setétbe,  
Hadd újjenek a, hadd újjenek az ölödbe!

4. Nincsen pénzem, de majd lesz,  
Ha Kanakon\* vásár lesz.  
Eladom a feleségem dunnáját,\*\*  
*Eladom az uramnak a gatyáját,*  
Még az éjjel elmulatom az árát.  
*Még az éjjel mind megiszom az árát.*

\* Szilváson

\*\* párnáját

*Andrásfalva (Bukovina),  
Sebestyén Ádám, 1976.<sup>14</sup>  
Kanak (Konak).  
Király Ernő, 1965*

*Bordal, mulató (pásztor- és betyárköltészetben)*

*Prlando rubato* ♩ = 84–100



I - gyuk  ë - gyet,  na - gyot,  hosz - szút!



A  jó  ló - nak  so - sincs  rossz  út,



De  a  rossz - nak  tél - be,  nyár - ba,



Min - dig  kék - lyó - bann  a  lá - ba.

2. Bort ide, de ne vizeset,  
Hogy hiába né fizessek!  
Bort iszik az útonjáró,  
Akár szegény, akár báró!
3. Bort hozzonak, ne vizeset,  
Hogy hiába né fizessek!  
Mégadom a borom árát,  
Nem akarom sënki kárát.
4. Bort iszok én, nem pálinkát,  
Asszont szereték én, nem lánt.  
Iszok én még pálinkát is,  
Szereték én még szép lánt is.

*(Butellaversként is szerepel):*

5. Ígyunk, kinek anyala van,  
Mer a bangónak dögi van!  
Valamënnyi rongyos bangó  
Mind a kocsmárosnak való.

6. Addig iszok, amíg ló lesz,  
Azután a víz is jó lesz!  
Kocsmárosné bizonyságom,  
Hogy én a bort nem utálom.
7. Iszom, iszom, mindig iszom,  
Még a lovam (subám) bē nem iszom.  
Ha a lovamat (subámat) bēiszom,  
Arra sē lesz sēmmi gondom!
8. Kicsit igyál, édes torkom,  
Nincsen százezēr forintom!  
Iszogatok jó vastagon,  
Hogy az Isten többet adjon.
9. Fene ja bolond eszēmet!  
Mind elittam a pénzēmet.  
Kit mēgittam, kit mēgēttem,  
Kit a lányokra kōtöttem!

A rokon népeknél is megtalálható, a Vajdaság egész területén előforduló, még ma is gyűjthető régi stílusú dallam. Főleg pásztor- és betyárdalok, de balladák, mulatók és egyéb szövegműfajok is kapcsolódnak hozzá.<sup>15</sup>

*Ivónóta, lakodalmi mulató*

♩ = 116



Mi - kor No - é a szől - lőt ül - tet - te,



Ak - kor még a ter - mést nem ös - mer - te.



No - é a szől - lőt kö - ze - pén ál - lott,



De még i - lyen szép bo - gyót nem lá - tott.

2. Noé mondja: Már megöregedtem,  
Szakállamat földig eresztettem,  
Pipámat is de sokszó megtömtem,  
De még ilyen jó bogyót nem ettem!

3. Isten mondja: Noé, fiam, Noé,  
Kóstoljuk meg, hogy a levi jó-é!  
Noé mondja: Iszom reggel óta,  
Gyere, pajtás, van még a hordóba!

4. Isten mondja: Noé, fiam, Noé,  
Kóstoljuk meg, hogy az újbor jó-é!  
Noé mondja: Ihaj, csuhaj, Sári,  
Most kezdek csak három Istent látni!!

*Királyhalom (Bački Vinogradi), Kovács Sándor (50).<sup>16</sup>*

Kiss Lajos, 1944

*Mohol (Mol), Zéltty Sándor (74).*

Burány Béla, 1978

*Bordal, tréfás kulacsköszöntő (népének-paródia)*

Rubato



Hol vagy, én sze-rel - mes bo-roos - ku - la - csom?



Hol ta-lál - ja-lak fel, szó - rrös pa-lac-kom?



Ó, é - des bo - ros - hor - dó, bo - rúj hoz - zám.

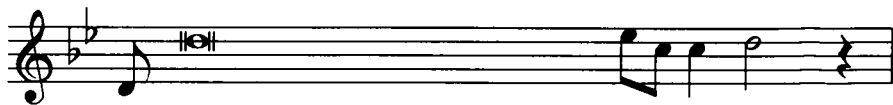


Ár - tat - lan csö - ved - del ön - tözdd gé - gám!

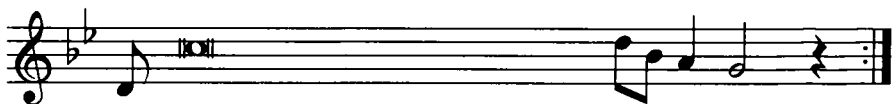
*Völgyes (Doline), Pósa Vilmos (61).<sup>17</sup>*

Bodor Anikó, 1994

Parlando, recitativo



Nem bálnám, ha egy mélységes pince fenekére lë-es-het-nék,  
Addig innék, még a fogam ki nem áz - na,  
Akkor is fokhagymás kolbászból legyen felettem az é - gő gyer-tya,



Háromszázhatvanhat akós hordó csapja alá fe-küd-het-nék.  
Még bennem a szőlő magja ki nem csí-ráz - na,  
Száz tizenhat éves kislány mondja el felettem a rek - vi - e - del - met.



Mert nem ma - ra - dunk min - dig a föld - be,



a bor se ma - rad min - dig ú - veg - be,



Még - áz - tat - ja az az én tor - kom,



a - mi - vel e - gye - sül - ni fog gyom - rom.

Giusto, ma poco rubato



É-le-tem-nek vég-ó-rá-ját töl-töm a kocs-má-ba,  
Az an-gya-lok is azt mond-ják o-da-fenn az ég-ben: hogy



Az an-gya-lok on-nét-visz-nek fé-nyes menny-or-szág-ba.  
U-ram, ezt a jó bor-i-vót ve-gye ke-gyelem-be.

Völgyes (Doline), György Imre (69) hegedűs.<sup>18</sup>  
Bodor Anikó, 1997

### Tinódi: SOKFÉLE RÉSZÖGÖSRŐL

Gúnyvers, moralizáló pamflet<sup>19</sup>



Sok ré-sző-gös, hall-gas-sá-tok er-köl-cső-tő-ke-t,



Is-ten el-len ré-szög-ség-ben ti vét-ke-tő-ke-t,



Mert gya-kor-ta fe-lej-ti-tök ti is-ten-tő-ke-t.

2. Részögösök, megércsétök ti rendötöket,  
Az bor miá külömb-külömb természetötök.  
Oroszlánvérben kik részesök, mongyák ezöket,
3. Alázatos, békességös egyik részögös,  
Az második csak garázdás és oly versönyös,  
Imádkozik és bűnén sír harmad részögös.
4. Az csélcspás többet használ az vitésségnél,  
Hízölködés, csúfolkodás lantnál, énöknél.  
Társim, ezzel se gondoljunk, igyunk jó kedvvel!

5. Olyak vadnak, gyaloghídat meg sem találják,  
Az híd mellett, hipp! az sáron általgázolnak,  
Lábok nékik négy is vagyón, vélnéd baromnak.
6. Az asszonyok, szép leányok nagy gyengén énekelnek,  
Az asztalnál ők sem esznek, nagy fittyel énekelnek,  
Maga még reggel szép sült kappant ők elnyeltének.
7. Sőt ők gyakran ablakokban hogy hímöt varrnak,  
Rejtőkheletről borosedént ők előrántnak,  
Egyet-kettőt akasztalnak, ők esméig isznak.
8. Vénasszonyok, jaj szegényök, ők is kullagnak,  
Setét herre, bort ha kapnak, eltoszogatnak,  
Az leányok ha ellopják, igen kogyognak.
9. Ímé elrejtősztenek volt az vígságtevők,  
Lantosok és hegedősök, kiknek bor lelkök,  
Csak borért is elzörgetnek néha szegényök.
10. Székön ülő sok tolvajok, lesnek piacon,  
Nagy morgással átkozódnak szenes fazékon,  
Alól gyujtják, fölyül ontják az bort akkoron.
11. Árujokat olcsón veszik, nagy drágán mérik,  
Néha ifjak alutt széñbe puskaport rejtik,  
Az fellobban, Valkó<sup>3</sup> vidékét elpörzsolik.
12. Gondoljátok részegesök ti vétkezőket,  
Melyekbe megbántottátok ti Istentöket,  
Il erkölcsnek, részőségnek vessetök véget.
13. Az bort Isten nagy jó végre nekünk teremté,  
Mértékletösséggel véle élnek engedé,  
Józsanságval minden ötet szépön dícsérné.
14. Bátor igyunk az jó borban, jó kedvet vegyünk,  
Istenünknek, nemzetünknek csak mi ne véccsünk,  
Ha különben cselekedünk, lelkünkben veszünk.
15. Az ki szörzé, neve Sebestyén, szoméhságába,  
Nyírbátorba ezörötszáz és negyvennyolcba,  
Udvarbfrák bort nem adnak, vannak átkjában.

\*A Vuka folyó magyar neve

## JEGYZETEK

- <sup>1</sup> Kodály Zoltán gyűjtötte Nagyszalontán, 1917-ben, de fél évszázaddal később Szlavóniából is előkerült közeli változata (1. példa). *Nagyszalonta* (Bihar, Románia), Erdős Ferenc (84). K-V: 373. sz. és ugyanennek a változatnak másik felvétele Alföld: 130. sz. A népzene-irodalom „nagyszalontai bordal” néven emlegeti.
- <sup>2</sup> MF: 364. l.
- <sup>3</sup> MNT I.: 679. sz. *Kartal* (Pest). Lajos Árpád: *A magyar nép játéka* (é. n.).
- <sup>4</sup> MNT III/B.: 96. sz. *Szilvásszentmárton* (Somogy), Bereknyci József (80). Gyűjtő Kiss Lajos, 1953. Vö. még MNT III/B.: 94–98. sz. is.
- <sup>5</sup> Középfelnémet költő, akit csak ezen a gúnynéven ismerünk, a középlelatin vágánsköltészet képviselője. A 12. század második felében élt, Barbarossa Frigyes tágabb körében látszott forgolódni. Legismertebb bordala a *Meum est propositum in taberna mori* (Erősen föltett szándékom a kocsmába meghalni) kezdetű.
- <sup>6</sup> PHÁ: 355. sz. és jegyzetei.
- <sup>7</sup> *Osztopán* (Somogy), Horváth Topa György (89). Gyűjtötte Mathia Károly, 1955. MNT III/B.: 56. sz. Vö. MNT III/B.: 32–59. sz. és PHÁ: 317. sz.
- <sup>8</sup> Lásd az MNT II. megfelelő fejezetiben.
- <sup>9</sup> *Kiskomárom* (Zala), Raksa Katalin (75). Gyűjtötte Kodály Zoltán, 1925. MNT III/B.: 93. sz.
- <sup>10</sup> Szlavónia: 159. sz. A Rákóczi nóta családjába tartozik, hangneme fríg, formája a középkori szaffikum átalakult alakja, mely népköltészetünkben is nagyon népszerű.
- <sup>11</sup> 1–2. és 5–7. vsz. Drávaszög: 30. és 31. sz.; 3–4. vsz. Kiss Géza: Ormánság: 61. sz. Fríg dallam, formája és szótagszáma elég változékony.
- <sup>12</sup> Hangzója: Arch. 159 B 25. Plagális fríg „hangnemű” dallam, záróhangját kvartugrással éri el, közben nem érinti a közbeeső fokokat.
- <sup>13</sup> Al-dunai: 26. sz. és MNT III/B.: 59. sz. Mindössze egyetlen versszakkal gyűjtötték. Teljes, 5 versszakos szövegváltozatát Somogyból idéztük fentebb. Dallama a magyar népzene ósrétéget képviseli.
- <sup>14</sup> Andrásfalvi: 148. sz. és Gyöngyk. V: 20. sz. A dunántúli bukovinaiak változata Kiss Lajos gyűjteményében nem szerepel, de al-dunai székelyeink azért ismerik. Dallama részint törzsökös hagyományt képvisel (első két sor), részint műdalos közhelyekkel rokon (III–IV. sor).
- <sup>15</sup> Idézve VMND 1. 166. sz. Ide tartozó leggyakoribb szövegeit összeollóztuk a Vajdaság legkülönbözőbb helyeiről.
- <sup>16</sup> HN: 82. sz. és BB 29 A 83. Pentaton hangsorú, visszatérő szerkezetű dallam. új stílusú formája ritkaság ebben a műfajban.
- <sup>17</sup> BA 32 A 11. Dallamáról lásd SZDR II.: 210 és I. 94. l. Sokféle szöveggel elterjedt 17. századi egyházi népének (többek között halottas is), melynek számos világi ága is ismert, pl. a Kossuth verbunk – hogy csak egyet említsünk. A paródiák között is igen gyakori.
- <sup>18</sup> Hangzója: Arch. 149 B 12. Tréfás recitativ, kántori siratóparódia gregorián dallamra. Utolsó részét (*Életemnek végóráját...*) az Olájos kanásztánc dallamán éneklik (K-V: 41. sz.), ennek ritmusa megegyezik a középkori vágánsritmussal.
- <sup>19</sup> Tinódi Lantos Sebestyén: Cronica. Kolozsvár, 1554. Az eredetileg 60 versszakos költeménynek csak részleteit idézzük (1., 17., 24., 31., 35., 45., 47., 48., 52., 54., 55., 57–60. vsz.). Dallamáról lásd RMDT I.: 37. sz.

## IRODALOM, FORRÁSOK

- Al-duna* = Kiss Lajos–Bodor Anikó: *Az al-dunai székelyek népdalai*. Újvidék, 1986. (A Jugoszláviai Magyar Népzene Tára II.)
- Alföld* = Paksa Katalin–Németh István: *Magyar Népzenei Antológia: Alföld*. (A MNA. IV. *Alföld* – Hungaroton LPX 18 159-63 – hanglemezalbum dallamai), Budapest, 1994
- Andrásfalvi* = Sebestyén Ádám: *Népdalcsokor*. Bukovinai andrásfalvi népdalok. Szekszárd, 1976
- Arch.* = A Zentai Múzeum népzenei archívumában található felvételei.
- BA* = Bodor Anikó hangzó felvételei.
- BB* = Burány Béla hangzó felvételei.
- Csokonai Vitéz Mihály Munkái*. Budapest, 1987
- Drávaszög* = Kiss Lajos–Bodor Anikó: *Drávaszögi népdalok*. Újvidék, sajtó alatt.
- Gyk.* = Király Ernő: *Gyöngykalász V*. Újvidék, 1974
- HN* = Kiss Lajos: *Horgosi népdalok*. Zenta, 1974



- K-V* = Kodály Zoltán: *A magyar népzene*. A példatárat szerkesztette Vargyas Lajos. Budapest, 1971<sup>5</sup>
- MF* = Katona Imre: *Líra*. In Magyar Folklór. Szerkesztette Voight Vilmos. Budapest, 1998<sup>2</sup>
- Magyar Néprajzi Lexikon I–V*. Budapest, 1977–1982
- MNT I.* = *Gyermekjátékok*. Sajtó alá rendezte Kerényi György. (A Magyar Népzene Tára I. Szerk. Bartók Béla, Kodály Zoltán.) Budapest, 1951
- MNT II.* = *Jeles napok*. Sajtó alá rendezte Kerényi György. (A Magyar Népzene Tára II. Szerk. Bartók Béla, Kodály Zoltán.) Budapest, 1953
- MNT III/B.* = *Lakodalom*. Sajtó alá rendezte Kiss Lajos. (A Magyar Népzene Tára III/B. Szerk. Bartók Béla, Kodály Zoltán.) Budapest, 1956
- Ormánység* = Kiss Géza: *Ormánység*. Budapest, 1986<sup>3</sup>
- PHÁ* = Pálóczi Horváth Ádám: *Ötödfélszáz énekek*. Pálóczi Horváth Ádám dalgyűjteménye az 1813. évből. Sajtó alá rendezte Bartha Dénes és Kiss József. Budapest, 1953
- RMDT I.* = Csomasz Tóth Kálmán: *A XVI. század magyar dallamai* (Régi Magyar Dallamok Tára I.). Budapest, 1958
- SZDR* = Szendrei Janka–Dobszay László–Rajeczky Benjamin: *XVI–XVII. századi dallamaink a népi emlékezetben*. Budapest, 1979
- Szlavónia* = Kiss Lajos–Bodor Anikó: *A szlavóniai szigetmagyarság népdalai I.* Újvidék, 1990. (A Jugoszláviai Magyar Népzene Tára IV/1.)
- Vargyas Lajos: Lírai népköltészet*. In Magyar néprajz V. Budapest, 1988
- VMND I.* = Bodor Anikó: *Vajdasági magyar népdalok*. Lírai dalok. Újvidék, 1997